

Татјана З. Михајлов

Филозофски факултет – докторске студије Методике наставе, Нови Сад
 Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Школска управа
 Зрењанин
mihajlov.tatjana@gmail.com

АНАЛИЗА ПРОГРАМА СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА ИЗ ОБЛАСТИ КОМУНИЦИРАЊА (Каталог стручног усавршавања)

Апстракт

Циљ спроведеног истраживања је испитивање мишљења наставника основних школа о акредитованим програмима стручног усавршавања у области комуникације и уочавање значаја тих програма за унапређење рада и лични професионални развој. Прикупљање података вршено је техником анкетања, а као инструмент коришћен је анкетни упитник и скала процене. По начину формирања узорак је систематски и чинило га је 208 наставника. Добијени резултати показују познавање акредитованих програма, уочавање њиховог значаја за унапређивање рада и лични професионални развој, али и указују на изостанак резултата у домену самоевалуације и примене у циљу унапређивања рада и личног професионалног развоја што је једна од карактеристика старе школе и начина рада пре реформи.

Кључне речи: наставник, стручно усавршавање, каталог, професионални развој, самоевалуација.

1. УВОД

Стручна оспособљеност наставника важан је услов за организацију квалитетне наставе. Савремена настава је све мање фронтална, а све више диференцирана и индивидуална. Особине наставника које долазе до изражаја су пре свега интелектуалне способности, али и способност предвиђања различитих реакција ученика и подстицања радозналости, тежње за постигнућем, упорности, позитивних ставова према учењу и раду, стваралачког мишљења, способност познавања индивидуалних и групних карактеристика

ученика, емпатијске способности, комуникативне способности. Профил наставника у савременој настави подразумева да он добро познаје структуру, обим и дубину наставних садржаја, али и да поседује способност интеграције сродних садржаја из више предмета ради боље дидактичко-методике применљивости, али и прилагођавања индивидуалним карактеристикама појединачног ученика. Наставник мора да поседује и смисао за комуникацију, систематичност и поступност у раду, способност анализе (да раздвоји битно од небитног) и способност синтезе за повезивање делова у тематске целине. Неопходно је, такође, добро познавање и примена информационих технологија; треба да буде врстан у креирању облика наставне диференцијације и индивидуализације; да уме да ствара ведру, радну и подстицајну атмосферу у разреду, али и да је пријатан, има способност емпатије и да личним примером делује на формирање система вредности и развој позитивних особина код ученика. И посебно, наставник данас мора да буде отвореног духа за прихватање иновација и спреман на целоживотно учење.

Питање квалитетног образовања, које би неизоставно могло да одговори на нове потребе и интересе појединца и друштва, свакако обухвата и питање образовања и стручног усавршавања наставника. Логичан је след да наставник основне компетенције треба да стекне током школовања (припреме за професију), али се тај след даље наставља кроз целоживотно учење (развијање педагошких и когнитивних вештина које су у вези са истраживањем и самовалуацијом, а усмерене су на стално мењање сопствене личности) и путем формалног (програми стручног усавршавања) и неформалног образовања и рефлектовања сопствене праксе.

Актуелни систем стручног усавршавања наставника отпочео је у Србији у првој половини прошле деценије. Стручно усавршавање подразумева активности које самоиницијативно предузима наставник, у стручном усавршавању које се одвија унутар школе/установе, али и кроз похађање акредитованих програма стручног усавршавања.

Последњих година похађање семинара је постало доминантан оквир за унапређивање професионалних компетенција. Прописана је обавеза похађања акредитованих програма стручног усавршавања. У складу са Законом о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 72/09, 52/11 и 55/13) донет је и нови Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника („Сл. гласник РС“, бр. 85/2013), који прецизира професионални развој наставника, а подразумева стално развијање компетенција, стручно усавршавање и професионално напредовање. Будући да се компетенције односе на уже стручне области, поучавање и учење, подршку ученицима и комуникацију и сарадњу,

извршена је следећа подела стандарда компетенција, а свака од ових компетенција садржи компетенције које се односе на: знање, планирање, реализацију, вредновање/евалуацију и усавршавање¹:

K1 – компетенције за ужу стручну област, тј за наставну област, предмет и методiku наставе;

K2 – компетенције за поучавање и учење;

K3 – компетенције за подршку развоју личности ученика и

K4 – компетенције за комуникацију и сарадњу.

Просветне власти су до сада највише пажње посветиле успостављању система за похађање акредитованих семинара као облика стручног усавршавања наставника (Stanković 2011: 89), тако да је похађање семинара постало доминантан облик унапређивања професионалних компетенција. Основни елементи овог система подразумевају прописану обавезу похађања акредитованих програма стручног усавршавања, програме који могу да креирају и реализују заинтересоване установе и удружења из области образовања и васпитања. Завод за унапређивање образовања и васпитања акредитује програме, саставља и објављује Каталог одобрених програма и прати функционисање целокупног система, а наставници и школе су слободни да изаберу програме из Каталога. Закон прописује да финансије за стручно усавршавање обезбеђују локалне самоуправе, а доказе о учешћу наставници добијају од реализатора, у облику сертификата.

2. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Свака комуникациона ситуација одређена је субјектима комуницирања, социјалним контекстом у којима се дешава комуникација, системом симбола унутар којег се информације претварају у поруке и карактеристикама медија посредством којег се остварује размена порука. Педагошко комуницирање дешава се у школи, специјализованој друштвеној установи. На њега најдиректније утичу: комуникациона компетентност субјеката комуницирања – наставника и ученика, облици комуникационе праксе (наставе) и комуникабилност порука које се у настави размењују.

Комуникациона компетентност постала је предмет комуниколошких истраживања последњих деценија XX века. Један од важних чинилаца комуникацијских компетенција је емпатија, способност посматрања ученика и способност уживљавања у улогу комуникационог партнера у одређеној ситуацији. Други, не мање важан чинилац, је осетљивост наставника и способ-

¹ Завод за унапређивање образовања и васпитања, 2011.

ност разумевања комуникационе ситуације и наравно, самоевалуација, тј. способност критичког односа према себи. С обзиром на понашање других у комуникацији она представља важан потенцијал комуникационе компетентности. Ове компетенције нису урођене, него се стичу и развијају учењем, што само повећава значај истраживања у педагошкој пракси. Комуникациона компетентност наставника, али и ученика, директно утичу на комуникационе чинове – размену порука у образовно-васпитном процесу, а тиме и остваривање постављених педагошких циљева наставе и учења.

„Иако свакодневно разговарамо, често је то процес неразумевања. Много од онога што желимо да саопштимо саговорнику – остаје неизречено. Понекад је довољан само један поглед да бисмо се разумели; но, често сатима причамо а да не кажемо оно битно. Једна једина реч може да начини чудо!“ (Андевски 2008: 10).

Резултати истраживања, спроведеног у циљу добијања емпиријски квантитативних резултата самоевалуације наставничких компетенција у основној школи (на основу којих је одређена најслабија компетенција и доказано у којој мери наставници сматрају да им познавање наставничких компетенција помаже у организацији и унапређењу рада и изради личног плана професионалног развоја²), показали су и да су компетенције за комуникацију и сарадњу (К4) оцењене највишом оценом. Из овог, проистекла је идеја даљег истраживања, тј. анализе понуда каталожских семинара који су условили подизање ових компетенција. Поставили смо нови истраживачки циљ – испитивање мишљења наставника основних школа о акредитованим програмима стручног усавршавања у области комуникације и уочавање значаја ових програма за унапређење рада и лични професионални развој.

Наставници су практичари, одговорни за организацију рада, извођење наставног процеса и свој професионални развој. Законска регулатива обавезује их да се професионално усавршавају на годишњем и петогодишњем нивоу („Сл. гласник РС“, бр. 85/2013) са одређеним бројем бодова. Задатак овог истраживања – испитати колико су наставници информисани о акредитованим програмима, у којој мери су наставници задовољни понудом програма семинара из Каталога програма сталног стручног усавршавања наставника и проверити у којој мери наставници сматрају да семинари/програми стручног усавршавања утичу на развијање наставничких компетенција К4.

У теоријском делу рада, разматрајући проблематику наставничких компетенција, коришћена је метода теоријске анализе. Прикупљање података вршено је техником анкетања. Као инструмент коришћен је анкетни

² Истраживање спроведено у прошлој години у циљу испитивања компетенција наставника.

упитник и скала процене (Упитник за самопроцену компетенција наставника у делу питања за К4, ЗУОВ, 2012. доступно на www.zuov.gov.rs). По начину формирања узорак је систематски, што је обезбедило његову репрезентативност, а формиран је одабиром 80% наставника у двадесет две (22) основне школе, два наставна језика и на подручју два округа (Севернобанатски и Средњембанатски) у школској 2013/2014. години. Узорак је чинило 208 наставника.

3. АНАЛИЗА ПРОГРАМА СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА ИЗ ОБЛАСТИ КОМУНИЦИРАЊА

Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитања и стручних сарадника за школску 2012/2013. и 2013/2014. годину садржи 1.002 програма. Комисије Завода за унапређивање образовања и васпитања одобриле су 974, а Педагошки завод Војводине 28 програма.

Чланом 28. и 29. наведеног Правилника прописано је да се стручно усавршавање остварује по програмима који развијају компетенције у следећим областима:

- К1 – Ужа стручна област,
- К2 – Поучавање и учење,
- К3 – Подршка развоју личности детета и ученика,
- К4 – Комуникација и сарадња.

Министар просвете, науке и технолошког развоја прописао је листу приоритетних области стручног усавршавања за период од три године. Редослед области којим су наведене у Каталогу не представља ранг њихове важности. Поред сваког програма наведена је ознака приоритетне области којој тај програм припада. То су следеће области:

- П1. Превенција насиља, злостављање и занемаривање,
- П2. Превенција дискриминације,
- П3. Инклузија деце и ученика са сметњама у развоју и деце и ученика из друштвено маргинализованих група, као и индивидуални образовни план,
- П4. Комуникацијске вештине,
- П5. Учење да се учи и развијање мотивације за учење,
- П6. Јачање професионалних капацитета запослених, нарочито у области иновативних метода наставе и управљања одељењем,
- П7. Сарадња са родитељима, ученицима и ученичким парламентима,
- П8. Информационо-комуникацијске технологије.

Одобрени програми у Каталогу су класификовани по областима, а стручно усавршавање које се остварује по програмима који развијају компетенције за комуникацију и сарадњу – К4, и приоритетне области којима тај програм припада П4–комуникацијске вештине, издваја укупно 42 семинара³.

3.1. СТРУКТУРА ПРОГРАМА

Кат. број	Програм	Дужина трајања/ број поена	Број одржаних семинара	Укупан број полазника	Просечна оцена семинара
111	<i>Агресија или асертивност</i>	Један дан / 8	12	272	3,82
112	<i>Алтернатива насиљу</i>	Два дана / 16	7	213	3,84
114	Васпитачка моћ – развијање креативних и ненасилних техника дисциплиновања и сарадње у групи	Два дана / 16	-	-	-
115	<i>Вештине јавног наступа и презентације</i>	Два дана / 16	1	21	3,78
116	Вештине комуникације у васпитно-образовним установама	Два дана / 12	3	65	3,79
119	Да темпераменте свако боље упозна лако	Један дан / 8	9	241	3,89
120	Емоционална интелигенција у образовању	Два дана / 16	5	110	3,92
123	<i>Знање за самопоуздање – примена асертивних вештина у интерперсоналним односима</i>	Два дана / 16	6	135	3,92
131	<i>Комуникација без насиља – добра размена</i>	Два дана / 16	6	171	3,94

3 Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2012/2013 и 2013/2014.

МЕТОДИЧКИ ВИДИЦИ

132	Комуникација као професионална одговорност наставника	Један дан / 8	11	271	3,56
133	Комуникација у васпитању	Два дана / 16	-	-	-
134	Комуникацијом до задовољног наставника и ученика	Један дан / 8	12	329	3,83
135	<i>Комуникацијска компетентност наставника у функцији унапређења квалитета рада у школи</i>	Два дана / 16	10	221	3,86
136	К о м у н и к а ц и ј с к е вештине и међуљудски односи у школи	Један дан / 8	-	-	-
139	Методе, поступци и технике превазилажења конфликта у процесу образовања	Један дан / 7	52	1027	3,46
140	Модел унапређивања рада наставника, ученика и школе	Два дана / 16	4	101	3,69
142	Наставник на делу у превенцији вршњачког насиља и креирању позитивне школске климе	Два дана / 16	2	59	3,79
144	<i>Обука наставника за рад са проблематичним родитељима и породицама</i>	Два дана / 16	9	161	3,77
146	Одељенске заједнице и инструменти за рад одељенског старешине	Два дана / 12	2	46	3,93
150	Осигурање квалитетне комуникације – ок ²	Два дана / 16	26	757	3,82

151	Оснаживање васпитача и учитеља за подршку породици у превенцији ризико понашања код деце	Један дан / 8	4	114	3,98
154	<i>Позитивна дисциплина у школи и породици</i>	Два дана / 16	25	636	3,86
158	<i>Професионализација одељенских старешина у сарадњи са родитељима</i>	Два дана / 16	19	462	3,96
161	Професионално оснаживање школа	Три дана / 21	2	52	3,86
163	<i>Родитељ – пријатељ и сарадник</i>	Један дан / 8	1	28	3,31
165	Тренинг комуникацијских вештина и самопоуздања наставника	Два дана / 16	8	240	3,94
166	<i>Умеће комуникације – Како да говоримо и слушамо да би ученици хтели да нас чују и разговарају са нама</i>	Три дана / 20	26	619	3,88
167	Умеће комуникације 2 – комуникацијске вештине у пракси	Један дан / 8	2	44	3,85
169	<i>Успостављање односа поштовања у учионици</i>	Два дана / 16	8	225	3,85
170	<i>УЧИОНИЦА ДОБРЕ ВОЉЕ (УДВ) –Школски програм за конструктивно решавање сукоба</i>	Три дана / 24	3	74	3,74
380	Визуелне стартегије за развој комуникације и социјализације код деце са сметњама из спектра аутизма	Један дан / 8	16	281	3,86

МЕТОДИЧКИ ВИДИЦИ

384	Дете са епилепсијом у разреду	Један дан / 8	4	124	3,97
387	Деца са сметњама у развоју у предшколској установи и школи	Два дана / 16	-	-	-
535	Занимљив ЧОС уз помоћ Радионица	Један дан / 8	-	-	-
536	<i>Изградња тима и вештина комуникације</i>	Три дана / 24	8	161	3,92
538	Комуникација и интеракција у савременој школи – електронски семинар	Три дана / 24	6	185	3,47
540	Педагошко-инструктивни рад у школи и предшколској установи	Два дана / 16	8	226	3,97
543	<i>Пракса и прописи</i>	Један дан / 8	81	1734	3,70
549	<i>Усавршавање компетенција наставника за савремено праћење и вредновање постигнућа ученика</i>	Два дана / 16	15	440	3,88
999	Манифестација у оквиру школских зидова – организовање слободних активности	Три дана / 21	1	18	3,97
1002	<i>Развијање језичке комуникације</i>	Један дан / 8	3	71	3,89

Напомена: Косим словима су означени семинари на којима су учествовали анкетирани наставници.

3.2. ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

3.2.1. ОПШТИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви програма за развој К4, П4 су :

- Развој вештина комуникације, јачање и унапређивање тих вештина;

- Повећање сазнања и осетљивости за откривање различитих одговора;
- Развијање компетенција наставника, васпитача и стручних сарадника у области комуникацијских вештина и унапређивање комуникационе компетентности, за управљање одељењем/групом и реализацију програма, за развијање емоционалне интелигенције, релевантних за рад у школи; оснаживање наставника у њиховој професионалној улози;
- Подстицање примене комуникацијских вештина за организовање активности као облика сарадње са локалном заједницом и начином упућивања младих у здраве стилове живота, ненасилну комуникацију и правилан однос према природи;
- Развијање свести о значају комуникације;
- Обука наставника у стицању адекватних знања – за бољу комуникацију са проблематичним родитељима и породицама и оснаживање наставника у вештинама успостављања квалитетног односа са децом;
- Формирање свести о потреби стварања тимова у школама, вештина комуникације и превазилажења конфликта;
- Унапређивање наставе, посебно у домену инклузивног образовања и оспособљавање запослених у образовању за различите облике успешне комуникације, конструктивне међусобне сарадње и сарадње са широм заједницом.

3.2.2. Специфични циљеви

Специфични циљеви програма за развој К4 П4 су :

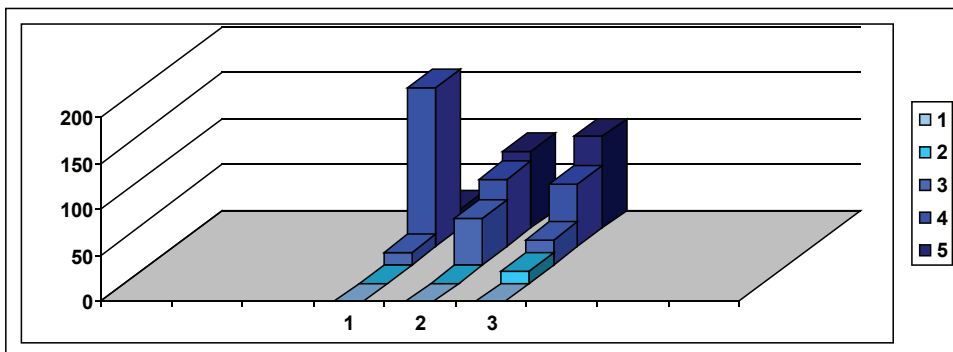
- Развијање комуникационих вештина;
- Упознавање са различитим савременим теоријама комуникације;
- Упознавање са принципима и правилима емпатијске и ненасилне комуникације;
- Препознавање различитих стилова комуникације и развијање сарадничке комуникације;
- Савладавање техника добре презентације;
- Упознавање са основним правилима и стратегијама успешне комуникације на релацији одељењски старешина – ученик – родитељ и примена успешног начина комуницирања са ученицима;
- Превенција насилних облика комуникације и интеракције на релацији наставник –ученик – родитељ – колега;
- Побољшање односа у школи кроз пожељне моделе комуникације, развој вештина и техника комуникације;
- Унапређење сарадње и тимског рада у школи и бољи ниво интерперсоналних односа;

- Редуковање пасивног и агресивног понашања у корист асертивног у образовању;
- Оснаживање наставника за даљу примену и унапређење комуникацијских вештина, за објективно, континуирано и подстицајно оцењивање, са јасном повратном информацијом о напредовању ученика;
- Израда интерног комуникацијског подсетника за наставнике.

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

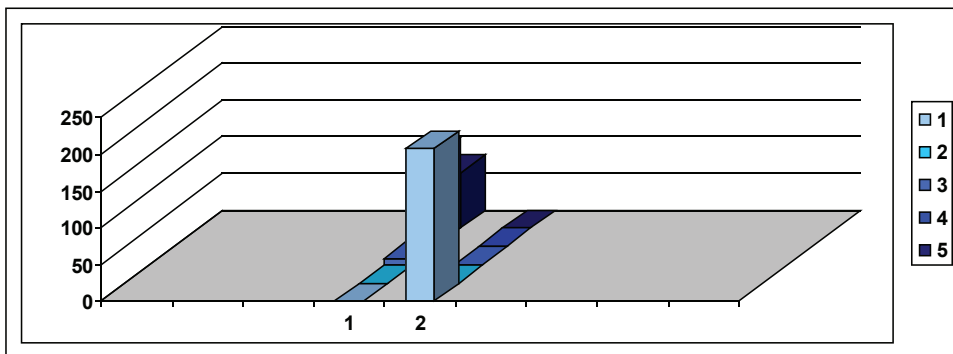
Прикупљање података вршено је техником анкетања. Узорак су чинили наставници основних школа са подручја два округа (Средњег Банатски и Севернобанатски). Бирани су школе из сваке општине, а у обзир су узети и наставници који предају на матерњем језику, тј. на мађарском, словачком и румунском језику. Анкета је вршена у 16 школа, а анкетирано је 208 наставника. Као инструмент коришћен је анкетни упитник. Приликом процене, анкетирани наставници су требали да воде рачуна о значењима бројева, тј. следећим тврдњама: *у потпуности се слажем/увек, углавном се слажем/веома често, делимично се слажем/понекад, веома ретко се слажем/веома ретко и уопште се не слажем/никада*. Анализом упитника добијени су следећи подаци.

На прво питање из упитника: *Како оцењујете да су наведена знања (вештине, могућности) потребна наставнику за данашњу савремену наставу?* На први одговор од укупно 208 наставника њих 14 је дало тројку (6,73%), 173 је дало четворку (83,17%), а 21 петицу (10,09%). Тврдњу да је за савремену наставу потребна свакодневна евалуација рада, наставници су оценили овако: њих 51 се одлучило за тројку (24,51%), 73 за четворку (35,09%), а 84 за петицу (40,38%), што показује да наставници неуједначено гледају на самоевалуацију сопственог рада. Што се тиче стручног усавршавања, 13 наставника се одлучило за двојку (6,25%), 27 за тројку (12,98%), 68 за четворку (32,69%) и 100 за петицу (48,07%). Резултати из овог дела упитника се могу приказати схематски:

Схематски приказ бр. 1

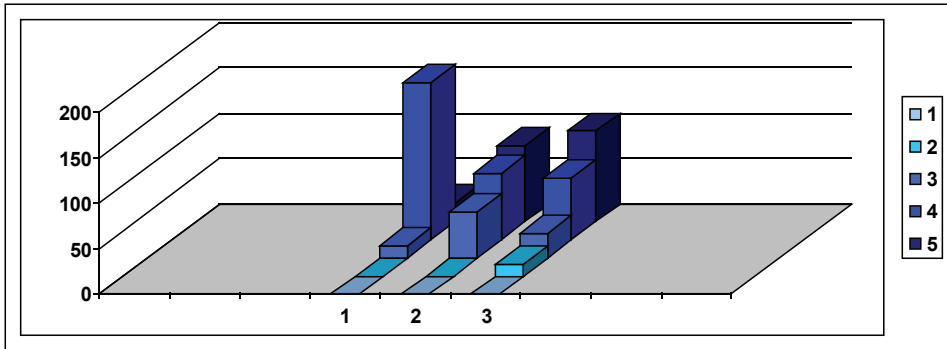
Друго питање из упитника односило се на процену значаја акредитованих програма стручног усавршавања у области комуникације и значај за унапређење рада и лични и професионални развој; Девет наставника се одличило за тројку (4,32%), 124 за четворку (59,61%) и 75 за петицу (36,05%). За тврдњу *немам одговор* свих 208 је одговорило одабиром прве тврдње (100%). Ово се схематски може приказати на следећи начин:

Схематски приказ бр. 2

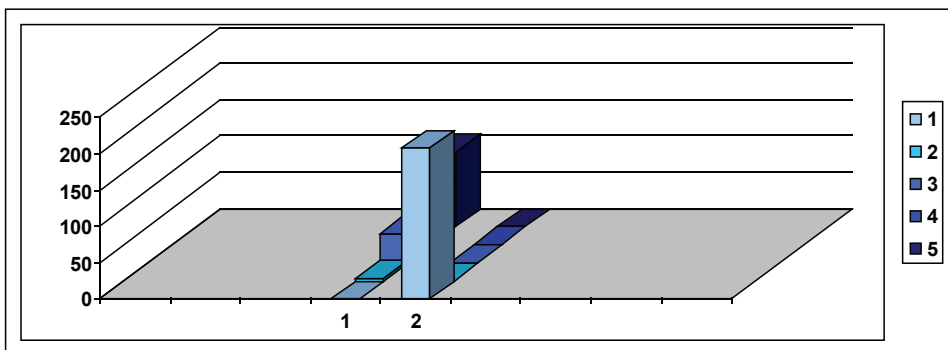
На треће питање из упитника: *Како сте упознати са акредитованим програмима за стручно усавршавање из Каталога за стручно усавршавање*, анкетираним наставницима су понуђена четири могућа одговора. Приликом процене, анкетирани наставници су се изјаснили да су обавештени на наставничком већу: 2 наставника за двојку (0,96%), 9 наставника за тројку (4,32%), 73 наставника за четворку (35,09%) и 124 за петицу (59,61%); од

другог колеге: 10 за четворку (4,80%) и 192 за петицу (92,30%). Исти одговор се добио и код тврдње да су сазнали са сајта ЗУОВ-а, а на последњу тврдњу: нисам уопште упознат, свих 208 наставника су одговорили да се уопште не слажу, што се може схематски приказати:

Схематски приказ бр. 3

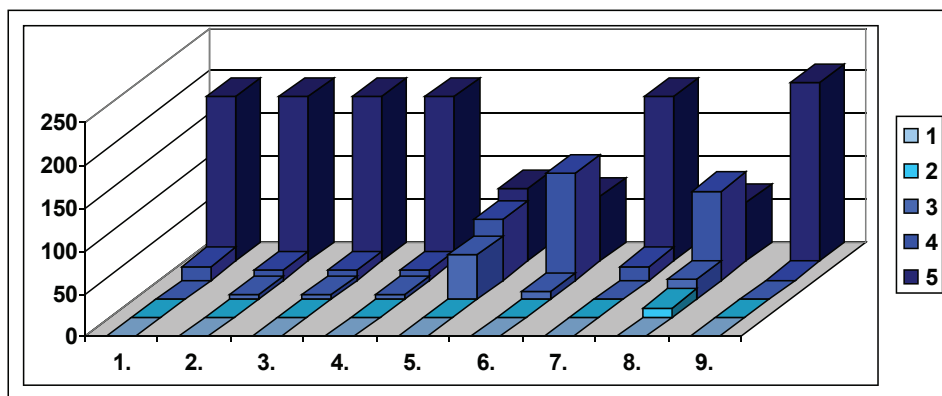
На питање: *Колико сте задовољни понудом акредитованих програма за стручно усавршавање из области комуникације у Каталогу за стручно усавршавање*, наставници су дали следеће одговоре: По питању задовољства понудама семинара 3 наставника се изјаснило оценом два (1,44%), 41 наставник је за оцену три (19,71%), 62 наставника за четири (29,80%) и њих 102 за пет (49,03%), а на тврдњу немам одговор свих 208 је одговорило на прву тврдњу (100%). Следи схематски приказ података.

Схематски приказ бр. 4

На питања из последње групе о процени наставничких компетенција за К4 након обрађених резултата анкете најбоље резултате је дала тврдња:

Учествујем у раду тимова и стручних тела у школи – свих 208 наставника (100%). Идентичне и јаке одговоре смо добили код следеће оцењивање тврдње: Радо размењујем идеје, наставне материјале и опрему са колегама и Познајем различите облике и садржаје сарадње са различитим партнерима, њих 16 је дало четворку (7,69%), а 192 петицу (82,30%). Подједнаке одговоре смо добили код три следеће тврдње: Са родитељима градим атмосферу међусобног поверења и укључујем их у различите активности у школи, Планирам и осмишљавам садржаје сарадње са установама и институцијама из окружења и Ученике, родитеље/старатеље, колеге, локалну заједницу значајну за образовно-васпитни рад користим као ресурсе за планирање и реализацију наставних и ваннаставних активности, 5 наставника је дало одговор под бројем 3 (2,40%), 11 под бројем четири (5,28%) и 192 под бројем пет (92,30%). Нешто слабији одговор је добијен код тврдње која се односи на правила успешне комуникације – 9 за тројку (4,32%), 124 за четворку (59,61%) и 75 за петицу (36,05%). Најлошије је оцењена тврдња која се односи на познавање различитих облика и садржаја сарадњи са партнерима и заједницом – 12 за два (5,76%), 23 за три (11,05%), 104 за четири (50%) и 69 за пет (33,17%). Добијене одговоре дајем схематским приказом:

Схематски приказ бр. 5

Анализом наставничких одговора из упитника за К4, као најјаче компетенције се издвајају рад у стручним тимовима, отвореност за сарадњу са колегама (у смислу размене материјала, наставних средстава) и редовно информисање о свим активностима. Као најслабије издвајају се: познавање различитих облика и садржаја сарадње са партнерима ван школе, иницирање

и прихватање тих иницијатива у ресурсима ван школе, а који могу да допринесу напредовању школе и ученика.

5. ЗАКЉУЧАК

Анализа прикупљених података показала је да су наставници информисани о акредитованим програмима и да уочавају њихов значај за унапређење рада и лични професионални развој. Подаци су показали и следеће:

– Наставници су задовољни понудом програма семинара из области комуницирања из Каталога програма сталног стручног усавршавања наставника и сматрају да семинари/програми стручног усавршавања утичу на развијање наставничких компетенција за комуникацију и сарадњу. Велики проценат наставника сматра да самоевалуација компетенција К4 води ка унапређивању рада, (51 наставник се делимично слаже или 24,5%; 73 да се углавном слаже или 35,09% и 84 наставника се у потпуности слаже или 40,38%. Нема наставника који сматрају да самоевалуација није потребна).

– Наставници препознају да је за савремену наставу потребно добро познавање комуникацијских вештина, али у потпуности не схватају значај евалуације свог рада и не примењују га сви у циљу унапређивања рада и личног професионалног развоја што је једна од карактеристика старе школе и начина рада пре реформи.

– У погледу познавања наставничких компетенција, К4 – компетенције за комуникацију и сарадњу (партнери у образовно-васпитном раду – ученици, родитељи/старатељи, колеге, локална и шира заједница од значаја за образовно васпитни рад) су компетенције добро познате испитаним наставницима; они су отворенији за међусобну сарадњу у смислу размене идеја, наставне опреме и материјала, отворенији према родитељима и ресурсима локалне заједнице, више учествују у раду тимова и стручних тела у школи. Анализа одговора указала је да наставници у мањој мери иницирају и прихватају иницијативу, јер слабије познају различите облике и садржаје сарадње са различитим партнерима и правила успешне комуникације, па је то простор за побољшање.

ЛИТЕРАТУРА

Andevski, M. (2008). *Umetnost komuniciranja*. Novi Sad: „СЕКОМ“ – books d.o.o.

- Антонијевић, Љ. (2008). “Професионални развој и стручно усавршавање запослених у Србији – правни оквир“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 135–144.
- VanBalkom, D. & Mijatović, S. (2007). *Stručno usavršavanje: iskustva edukatora za edukatore*. Београд: Draslar partner.
- Вилотијевић, Ј. & Вилотијевић, М. (2008). “Концепција ефикасне школе и наставе као детерминанта образовања и усавршавања наставника“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 31–42.
- Donaldson, G. (2013). “Profesionalac 21. veka“, у *Nastavnička profesija za 21. vek – unapređenje nastavničke profesije za inkluzivno, kvalitetno i relevantno obrazovanje – АТЕПИЕ*, ур. V. Vizek Vidović & Z. Velkovski (Београд: Dosije studio): 15–25.
- Каталог програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника за школску 2012/2013. и 2013/2014. Завод за унапређивање образовања и васпитања, Центар за професионални развој запослених у образовању. Београд (2012). Преузето 12. јануара 2013, са <http://www.zuov.gov.rs/katalog-2012-2013-i-2013-2014/>
- Кундачина, М. (2008). “Акредитовани програми као облик стручног усавршавања наставника“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 93–106.
- Кундачина, М. & Стаматовић, Ј. (2011). “Стручно усавршавање наставника – предуслов унапређења васпитно-образовног процеса и професионалног напредовања“. *Нова школа*, (8), 1. doi: 105776/pfbn.2011.0003
- Лакета, Н. (2008). “Усавршавање наставника уз рад“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 71–92.
- Маринковић, С., Бјекић, Д. & Златић, Ј. (2008). “Евалуација и самоевалуација наставника – приступи и поступци“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 159–178.
- Панић, Н. (прир.) (2008). *Усаглашавање програма образовања просветних радника у земљама Западног Балкана*. Београд: Досије.
- Stanković, D. (2011). “Sistem profesionalnog razvoja nastavnika u Srbiji: glavne teme i pravci razvoja“, у *Izazivi in usmeritve profesionalnega razvoja učiteljev/Izazovi i usmerenja profesionalnog razvoja učitelja*, ур. T. Vonta i

- S. Ševkušić (Ljubljana: Pedagoški inštitut; Beograd: Institut za pedagoška istraživanja): 87–101.
- Службени гласник РС (2013). Закон о основама система образовања и васпитања. (бр. 72/09, 52/11, 55/13).
- Службени гласник РС (2013). Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника.
- Стаматовић, Ј. (2008). “Самоевалуација рада наставника у функцији стручног усавршавања“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 197–204.
- Стандарди компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја (2011). Завод за унапређивање образовања и васпитања.
- Сузић, Н. (2008). “Модел доживотног усавршавања и напредовања наставника“, у *Образовање и усавршавање наставника – облици и модели*, ур. С. Маринковић (Ужице: Учитељски факултет): 43–58.
- Тодоровић, О., Тркуља, М., Шегрт, Б., Тагић-Јаневски, С., Митровић, Б., Крстић, В., Бацковић, С. (прир.). (2012). *Приручник за планирање стручног усавршавања*. (2. допуњено изд.). Београд: ЗУОВ.
- Упитник за самопроцену компетенција наставника, ЗУОВ (2012). Преузето 12. јануара 2013, са <http://www.zuov.rs/programi1/Kompetencije/Anketa.aspx>

Tatjana Z. Mihajlov

THE ANALYSIS OF THE PROGRAMS FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT
IN THE FIELD OF COMMUNICATIONS

(The catalogue of professional development programs)

Summary

The aim of the research presented in this paper is to examine the attitudes of the teachers working in primary schools about accredited programs for professional development in the field of communications and to emphasize the importance of those programs for the improvement of the teaching practice and the personal professional development of teachers. Data collection was carried out using a survey. The instruments included a questionnaire and an evaluation scale. The sample included in this research is systematic and it includes 208 teachers. The results demonstrate how well the teachers know the accredited programs, if they understand the importance of programs for the improvement of their teaching practice and their personal professional development, and also demonstrate the

absence of the results in the domain of self-evaluation and the application with the aim of improvement and personal professional development, which is one of the characteristics of the old school system and the methods employed before the reforms.

Key words: teacher, professional development programs, catalogue, professional development, self-evaluation.